

CONVORBIRI LITERARE.

ANUL II

(1 Martie 1868 — 1 Martie 1869).

Redactoru: *Iacob Negruzsi.*

IASSI 1869.

TIPOGRAFIA SOCIETĂȚII JUNIMEA.

CONVORBIRI LITERARE.

Apare la 1 și 15 a fiecărei luni.

Abonamentul pe unu anu in România liberă unu galbenu; in Austria 4 fl. — Abonamentele se facu in Iassi la Tipografia Societății Junimea; in Bucuresci la librăria Socccc & Comp.

S U M A R I U.

Primblări, de D. I. Negruzzi. (Fine.)

Cultura națională de D. A. D. Xenopolu.

PRIMBLĂRI.

(Fine.)

XVI.

Peste câteva zile pornirēmu amundoi la Geneva. Cu multă greutate isbutisem să depărtezu pe Adalbert de la Lausanne, unde se urcă in toată dimineața pe signalu pentru a-și amări restul zilei. Nu sciu de este o parti ularitate a caracterului meu să simțescu o puternică simpatie pentru tot sufletul in suferință, sau dacă figura blândă a lui Adalbertu me atrăgea intr'atăta, sau că-mi reproducea starea nenorocitului Adalbertu amintiri dureroase din insuși trecutul meu, destul că uitasem acum să urmezu călătoria mea prin munți și nu-lu mai părăsisem. Căutam să-lu distrezu de la unica idee ce-lu preocupă, dar in curēnd me incredințai că incercările mele sunt deșerte căci, deși adesa ori voia să se arăte bine dispusu și voiosu, aceasta o făcea numai ca să me înșele pe mine și tristeța din ochii sei nu dispărea.

Intr'o sară me preumblam in grădina publică de pe malul lacului. Grădina eră plină de preumblători ce se mișcau in toate părțile ascultāndu concertul. Unia se preumblau pe lacu in mici luntrișoare; alții ȃi priveau de pe malu; alții, nepăsători pentru frumuseța naturei convorbiau vesel.

— Toți aceștia sunt veseli și voioși, imi ȃise Adalbertu. Veȃi-i cum suridu și respiră cu plăcere aerul dulce alu sării. Eu singuru din toți sunt condamnatu la suferință.

„Poți ceti in sufletul fiecărui din ei? am respunsu eu, cine scie căȃi din ei poartă in peptu o sarcină mai grea poate decât a ta.

— Ai dreptate: se poate. Dar la dēnșii durerea poate trece mai curēnd și nu-i apasă o viață intreagă. Mie oare imi va trece vo dată?

„Va trece; totu trece. Ai avantajul mare asupra tuturor celorlaltor de-a fi artistu. Artea este pururea o dulce mângăiere. Cercarea grozavă prin care treci, iȃi va fi poate in viitoru, când violența ȃurerii va slăbi, unu izvoru de puternică inspiraȃiune.

— Înțelegu că unicul limanu de scapare este pictura de care o credeam o dată că

este chemarea vieții mele. Dar ah! zădărnice ieu penelul în mână. Nici o idee nu-mi trece prin minte. Ar trebui ca impresiuni necunoscute să vie a întuneca acea singură, teribilă, care a cuprinsu toate părțile inchipuirii mele.

— Ești pictor și n'ai fostu încă în Italia. Du-te în Italia în patria artei ce ți-ai alesu și vei vedea ce efect adâncu îți voru produce acele locuri unde au trăitu predecesorii tei; eroii picturii care s'au sacrificatu pentru posteritate.

Ideea de a porni în Italia ilu cuprinse de îndată cu atâta putere, încât se hotărî să pornească de a doia în Italia. Încercările mele de a-lu mai opri erau deșerte. Elu își închipuea că în Italia va regăsi fericirea perdută și liniscea sufletului seu.

Luându adio de la mine imi dădă unu manuscriptu și-mi spuse: „Pân a nu te cunoasce n'aveam pe nime în lume care să fi înțelesu și să fi compătimitu cu chinul meu. Singurul amicu cui spuneam suferințele mele a fostu acestu caetu. Ți-lu încredințazu: elu cuprinde o mică parte din miile de idei și simțiri nebune câte au săgetatu mintea și sufletul meu în acestu timp de durere. Păstrează-lu ca o amintire de la unu nenerocitu cui ai întinsu o mână binefăcătoare și fi sigur că recunoștința și amicia lui pentru tine nu se va șterge în eternu.“ —

Manuscriptul lui Adalbert eră lungu și cuprinde unu șir de descrieri a suferințelor lui. Citezu aice mai josu câteva pasagiuri traduse:

Fragmentu din Manuscriptul lui Adalbert.

Amour fléau du monde exécrable
folie
Toi, qu'un lien si frêle à la volupté lie
Quand par tant d'autres noeuds
tu tiens à la douleur,
Si jamais par les yeux d'une
femme sans coeur
Tu peux m'entrer au ventre et
m'emprosonner l'âme
Ainsi que d'une plaie on arrache
une lame
(Plutôt que comme un lâche on
me voie souffrir),
Je t'en arracherai, quand j'en
devrais mourir.

A. de Musset.

Așu voi să însemnez luna și ziua în care scriu aceste rânduri și nu știu nici în ce zi nici în ce lună me află. Și ce-mi face mie aceasta? Fie care zi imi este o viață întreagă, o viață teribilă, dureroasă. Când me desceptu dimineața și gândesc că am a trăi încă o întreagă zi me simtu pătunsu de desperare. Soarele pare că nici se mișcă pe bolta cerească și când în fine sara întinde umbrele sale peste pământu și me asviru pe patul meu de durere, gândindu că voi află puțină alinare în somnu, somnul nu vine și noaptea imi pare mai lungă decât ziua. Aceasta este viața ce-mi eră destinată? Pentru aceasta m'am născutu? Zia întreagă să chemu noaptea ca să vie și să-mi dea în somnu o picătură de repausu și întreaga noapte să me sbuciumu și să chemu ziua când sperazu că voi pute află o distracțiune în lume și între oameni. Și când în fine somnul se îndură a me învăli câteva oare în manta sa: imaginea ei imi apare în visu și se uită la mine cu receală și cruzime. Nici macar în visu nu mai vedu o dulce zimbirei nu mai audu unu dulce cuvântu! Speram o dată că luntrea mea se va coborî lin pe ma-

lul vieții: ș'acum se lovesce de stânci grozave și în fiecare lovire se desface o scândură din luntrea mănătă. Când eram copilul doriam să ajung în vîrsta bărbăției: acum așu dori să mă întorc în anii mei trecuți. Mai tîrziu speram că artea care pentru mine aveă atăta atragere, imi va procură nîme și laudă! Ah! Așu da greutăți nemăsurate de glorie pentru unu atomu de linisce în sufletul meu!

Cateva zile înainte de a porni în lume m'am dusu într'o grădină unde se preumblă ea adesa. Am fugitu de oamenii ce respirau cu bucurie aerul îmbătătoru alu serei și m'am ascunsu într'unu boschetu naturalu unde curgeă unu micu pîrău. Aședîndu-me pe earbă și lăsăndu-mi capul pe mîni me uitam la ceru pintre crengelile unui stejaru și nourii se coboreau spre mine și ramurele arborelui se înalțau în sus și totul aveă unu aspectu mărețu și fiorosu. Cu mințelile perdute me uitam, cînd deodată aușii glasul ei în apropiere. Nu departe de mine se aședasă pe o bancă și recită nisce versuri din Schiller. Dumneșle! Cine descrie efectul ce-mi făcū acea poesie. Așu fi doritu să me ridicu și să-i spunu acele de pe urmă versuri, dar nu me puteam mișcă, o putere magică me pironise pe locu. N'am vîdutu și nu i-am vorbitu, dar glasul ei, acea poesie mi-a remasu pentru totdeauna gravate în memorie.

COPILUL LA PĂRĂU.

La izvoru ședeă copilul,
Floricele culegeă,
Și le vîdu înprăsciete
Cum în valuri se perdeă.
Așa curgu a mele zile
Ca izvorul ne'ncetat

Și se usc'a mea junie
Precum floarea s'a uscatu.
Nu'ntrebați de ce'n junie
Eu jălescu cu chinu'n mine
Totu e veselu și sperează
Primăvara cînd revine,
Dar aceste mii de glasuri
A naturei desceptate,
Vai! trezescu în alu meu sufletu
Suferinți înfricoșate.

Ce-mi facu mii flori, verdeață
Care'n Mai au resăritu,
Una cautu: e aproape
Dar departe nesfîrșitu.
În zadar a mele brațe
Tindu spre dînsa cu amoru;
Alu meu brațu ah! n'o atinge
Și tot cresce alu meu doru.

Vină, vin' frumoasă mîndră
Din înaltul teu palatu,
Flori: copile-a primăverei
Pe-a ta cale-am presuratu.
Auđi lunca cum resună
Și izvoare cum șoptescu:
Locu destul e 'ntr'o colibă
Pentru doi ce se iubescu!

De ce scriindu aici această poesie, nu potu să scriu și tonul cu care a recitat'o?

Zurich....

Niciodată nu m'am ocupatu atăta cu studiul filosofiei ca acuma. Filosofi vechi și moderni care din consiliuri cum trebuie să trăească pentru a fi fericitu, ăi cetescu și recetescu ca să învățu de la dînșii în ce să-mi găsescu perduta fericire. Ce-mi folosescu că-mi spuneți că trebuie să n'o cautu în lumea esteroară, ci în propriul meu sufletu cînd tocmai acesta este izvorul tuturor suferințelor mele? Am studiatu doctrina celor ce esplică toate simțirile noastre din sistemul ner-

vosu și din funcțiunile crierilor mari și mici și dacă știu acum care este canalul prin care intră imaginile esteriore în mintea noastră, de ce aceste sisteme nu mă învăță care este modul cum se pot șterge din închipuire acele imagini? Voi îmi spuneți cât este de puternică pasiunea și de neputincioasă voința, căci cutare sunt facultățile crierilor mari și cutare a crierilor mici. Lumea vă admiră că ați putut-o demonstra. Dar ceea ce demonstrați voi, nenorocitul o simte. Eu o simțisem mai puternic, de cât voi o puteți dice. Bună și prielnică este filosofia la omul fericitu care în toată liniștea minții poate să o studieze, numai acela ar fi fericitu și fără filosofie. Deșartă ănsă și zadarnică la acela condamnatu care într'ênsa caută o alinare căci niciodată nu o poate găsi.

Interlaken...

Găndesce ea oare vre odată la mine? Nu simte ea oare nici cea mai mică niustrare de cugetu de-a fi adusu pe unu omu la celu de pe urmă gradu alu nenorocirii? Este cu puțință ca eu s'o portu în sufletul meu fără unu momentu de incetare, ca să-mi fie tot în astă lume: speranță și amintire și eu să-i fiu străinu: A se ști iubitu și a nu simți celu mai micu doru, cea mai mică compătimire? Amorul se dice este a tot puternicu: amorul adevăratu, profundu este așa de raru! Elu ne lucesce în adevărata sa lumină o singură dată în viață: o singură dată se va întemplă ca să insuflamu această dumnezească simțire și cea singură dată să o respingemu cu nepasare și disprețu? — A simți pentru cineva amicie, recunoștință, simpatie, respectu, venerațiune sunt toate o nimică, a simți

amoru este mai mult decât se poate descrie: amorul cuprinde în sine aceste simțiri toate și mult mai mult încă și cu toate acestea a nu iusflă celu mai micu interesu!

Dar dacă toate n'ar fi sfârșite încă? Dacă viitorul m'ar compensa pentru suferințele mele de acum? De mult credeam că am renunțatu și totu din când în când străbate încă în sufletul meu o rață de speranță. Ah! durerea mea nu se va alina câtă vreme voi simți încă o rază de speranță, și voi avea speranță câtă vreme voi simți durere. Așa mă întorc fără încetare într'unu cercu viciousu. — Nu! Toate s'au sfârșitu! Dacă ar voi chiar destinul printr'o crudă ironie ca ea să mă iubească eu nu așu mai pute răspunde. Când furtuna a smulsu floarea din pământu de la rădăcină, nici binefăcătoarea ploaie nici rața încălzitoare a soarelui n'o mai poate rechiamă la viață. — Slăbite sunt strunele simțirii mele și nimic în lume nu mai e în stare ale încorda. Nesimțitoru voiu rătăci deacum singuru în astă lume. Când amorul plinu de speranță îmi umplea inima, îmi părea viața unu nesfârșitu seninu, astăzi viața îmi pare o lungă și întunecoasă și eternă noapte.

Când o vedeam pareă că vedu unu ângeru
Cum s'aratau în visurile mele,

Când îmi vorbea sună așa de dulce
Ca rugăciunea în ceasurile grele:

Ear când deodată rece m'a privitu
Bătrânu și singuru în lume m'am trezitu.

Interlaken...

Pentru ce mă plângu? Cu ce dreptu mă cerutu de la soarte să fiu fericitu? Câți alții înainte mă au suferitu ca mine și câți după mine voru suferi tot astfel! Pentru că mă

doritu fericirea tuturoră și n'am făcutu nimăru reu, câștigat'am unu dreptu asupra destinului să fiu și eu fericitu? Par'că este o resplată in astă lume! Nu după buna voiață ce simțesci, nici după binele ce face se hotărește soarta unui omu: Fortuna este reprezentată cu ochii legați, ce imprăscie binefacerile sale, cu orbire. Eu am fostu din cei nealeși: acesta este mersul lumii și nime nu are dreptu să fie nemulțămîtu. — Astăzi amu întâlnitu unu cortegiu funerar: eră unu june ce se coboreă in mormentu in primăvara vieței sale. Toți erau cuprinși de adâncă intristare. — Eu singuru me simțeam pătunsu de invidie: elu a scapatu de chinuri și durere și voi ilu plângeți? O! cum așu fi voitu să schimb soarta mea cu a lui, să me coboru și eu cu densus in pământul rece unde patimele se alină și sufletul după lungi și adânci sbuciumări și torture își găsește in sfirșitu dulcele repausu la care aspirase!

Bern...

Câte odată m'apucă unu doru grozav de resbunare! Cine sunt eu ca să fiu astfelu de desprețuitu? Comis'am o crimă pentu c'am rubitu? Cătră ori ce persoană indiferentă, ea este amabilă și prevenitoare, cătră mine ănsă de care scică că unu cuventu pronunțatu mai blându imi aduceă atâtea zile și nopți fericite, și unu cuventu rece me inecă intr'o mare de chinu, eră crudă și nepăsătoare. O! lume pe dosu! Pe mine care am iubit'o cu unu amoru așa profundu, pe mine me privea ca pe unu dușman! A! Dacă așu urmări o lungă și grozavă resbunare, și așu face din aceasta scopul vieței mele? — Dar nu! Fericirea noastră nu poate să consistă in ne-

fericire străină. In locu de mulțămire așu inmulți atunci sarcinile ce apasă sufletul meu. Nu! Eu singuru să fiu condemnatu la suferință și fie ea fericită in astă lume. Așa a voitu destinul și hotăririle sale sunt nestrămutate. Dar nici ea nu v'ă fi fericită. In ochii sei imi pare a ceti unu tristu viitoru. Și ea aspiră ca și mine la fericiri pre mari pentru această viață și aceste aspirațiunii ce trecu marginile celor iertate oamenilor, se pedepescu de Dumneșeire. Dar! Ea va fi mai nefericită decât mine, căci conștiința mea este liberă și ea ănsă va fi muștrată și suferințele sale voru fi mai profunde.

Lausanne....

Unglücklicher! Bist du nicht ein Thor?

Was soll deine tobende, endlose Leidenschaft?

Goethe. werther.

Me primblu pe lacuri și imi pare că din fiecare valu ese unu chipu ca alu seu, me urcu pe munți, me grăbescu s'ajungu sus pe culme și-mi pare că sus m'asceptă o figură ca a sa. Și ea nu este nicăiri și este peste tot locul, căci este totdeauna in gândul meu. Așa se spune că prigonesce muștrarea de cugetu pe celu vinovatu, dar ce am făcutu ca să meritu o așa pedeapsă?

Așu voi s'o vedu încă o dată, osingură dată. Ah! De ce m'am dusu? Ce demonu m'a cupinsu in acestu esilu voluntaru? Dacă așu fi sciutu ursita mea cu ingrațiunea ce trebuie să aibă ori ce omu de inimă, n'așu fi fugitu in lume, așu fi remasu in locul unde este. Câte odată așu fi zărit'o de departe și așu fi simțitu multă vreme o nespūsă fericire. Dar cum, când așu fi vedut'o și ea m'ar fi privitu cu mândrie și nepasare?

Niciodată amorul meu propriu nu ar fi putut suferi aceasta. Ori cum să fi privitu la mine, numai s'o mai pot vedea odată. Dacă m'așu pute transformă într'unu visu să me furișezu in somnul seu și s'o privescu lungu încă o singură dată ș'apoi mulțumitu să facu singuru unu eternu sfârșitu ȃilelor mele.

Pentru ce cu chinu'n mine
Pe pământu mai rătăcescu
Ce dorință mă reține
Chinu, viață să sfârșescu?

Cu o singură lovire
Alu meu chinu așu alină
De durere, de iubire
Grabnic, tainic așu scapă! —

Ah! Eu sciu ce me opresce
Toate, toate-a nu sfârși
Ce dorință me silescă
Pe pământu a rătăci.

Așu vra s'o mai vedea odată
Dar așu vra s'o vedea dormindu,
Ochiul seu să nu mai poată
Să m'ucidă crud privindu,

Să nu poată să-mi rostească
Celu cuvântu nepăsătoru,
Ce-a făcutu să s'ingrozească
Alu meu sufletu simțitoru,

Alu meu ochiu să se incline
Spre frumosu-i chipu visându
Și să credu c'atunci de mine
Ea visează suspinându,

Să me perdu într'o privire
Lungă, lungă de amoru,
Să m'embātu de fericire
Și atunci abiē să moru!

—
Geneva, Septemvrie.

Unde am fostu? Trăit'am oare acestu timpu de durere sau fost'a elu numai unu visu lungu, infricoșatu? Astăȃi me redesceptu, ochiul meu de atâtea ori udatu de lacrimi

amare, astăȃi lucește ear cu bucurie. Periti imagini grozave ale inchipuirii mele, periti pentru totdeauna din alu meu gând! Pentru antea oară se ridică astăȃi povoaara de pe sufletul meu. Astăȃi respiru mai liberu, peptul imi este ușuratu, inima imi bate liniscitu. Luna lucește sus pe albastrul firmamentu și blăndețele sale raȃe se oglindă in undele albastre ale lacului și le străbatu pân in adâncimele sale: ca densesele pētrundu și in sufletul meu dulci raȃe de speranță și-mi luminează intregul sufletu. Nu! Nu a voitu destinul meu ca să fiu condamnatu la eterne torturi. Te smulgu din mine durere amară și in locul ce singură ai fostu usurpatu, va domni deacum pace și bucurie. Și tu imagine frumoasă ce te-am purtatu atâtea vreme ca unu scumpu odoru, ș'apoi ca o grea povoaară, despare! Astăȃi ceru de la tine unu eternu adio! Fii fericită de vei pute. Iți dorescu o fericire atât de mare, cât de mare a fostu durerea ce mi-ai produsu! Sunt tēneru încă: acum abiē inceptu a me urcā pe muntele vieței: am încă dinaintea mea o cale lungă și inflorită. Aproape am fostu de peire; de atâtea-ori spritul reului imi pusese in mână arma fatală și me indemnă să taiu singuru firul vieței mele, dar bunul meu geniu imi opreă mână in momentul decisiv. Geniul binelui a fostu invingătoru: elu a gonitu astăȃi pentru totdeauna din mine idei negre și-mi arată cararea spre fericire. Sub soarele caldu alu Italiei se vor topi cele de pe urmă sloiuri de ghiață ce-mi infiorau sufletul: artea, cea anteu cea mai credincioasă și singura mea iubită me asceaptă cu brațele deschise; la peptul ei se va rencălȃi și va revie sufletul meu. O simțescu, am unu scopu

și o chiemare în astă lume, spre dēnsa se întindu toate coardele voinței și simțirii mele. Peii pentru totdeauna amintire amară a grozavului trecutu și fă locu zimbitoarei speranțe într'unu ferice viitoru!

XVII.

Adalbert se pornise și-mi lasase o duioasă amintire. Totu timpul cât am statu încă în Geneva, gândul meu nu se putea departa de la dēnsul și adesa ceteam în jurnalul seu din care, în capitulul precedentu am datu unu micu extractu. Imi eră greu a înțelege atăta amintire din partea copilei ce vădusem căteva luni înainte și atăta suferința într'unu sufletu așa de tēneru ca acelu a lui Adalbert. Eram ănsă în patria lui Toepffer și mi-am adusu aminte de unu pasagiu din una din nuvele:

„C'est un étrange eu que les affections humaines dont le hasard, ou à défaut, quelque diable malicieux tient presque toujours les cartes dans la main.“

Ce gāndesci tu, iubite cetitoru, despre această părere a lui Toepffer și ce idee ai despre Adalbert? Dacă ești unul din acea mare mulțime a oamenilor care trecu sau ai trecutu nesupēratu prin pădurea întunecoasă a pasiunelor pe care ne conduce cararea noastră pe la jumătatea vieții, istoria lui Adalbert n'are să-ți procure mare interesu și ai să iei suferințele junelui pictoru dreptu posesie închipuită pentru a umple aceste pagini și ai să treci mai departe.

— De ești dintre acei care ai scapatu ferice din naufragiul ce eră sete peardă, istoria lui Adalbert îți va reporta gândul în prepusul teu trecutu și multe imagini ce le cre-

deai șterse se vor reproduce melancolic în închipuirea ta. — Dacă în sfirșitu rătăcesci singur pe acea carare perdută în codrul întunecosu, vai! atunci vei compătimi cu Adalbert și vei afla cu plăcere că nu ești singuru care în asta lume ai bēutu din cupa amară a durerii. Este ănsă o mângăere a vedē că și alții le-a suferitu ca și tine și ca ori cât de perdută ar fi cararea pe care rătăcesci și de întunecată pădure, vinea unu momentu în care calea se lărgesce și soarele din nou îți luminează drumul vieții. Te lasu, iubite cetitoru și amabilă cetitoare, se te pui în una din aceste categorii care îți-va conveni mai bine sau poate și în o alta la care n'am gānditu, și pornescu din Svițera.

— Luna lui Septemvrie este înaintată: Călătorii pleacă din munții elvetici și se întorc pe la căminele lor, luându cu dēnșii o frumoasă aducere aminte. Unii sunt nerăbdători de a se întoarce mai degrabă în cercul familiei ca să poată istorisi întâmplările și impresiunile ce au avutu, fie adevērate, fie închipuite. Alții n'au să spue nimica, ci privindu călătoria ca o necesitate voru accepta anul următoru ca să întreprindă alta de care earăși nu voru spune nimica. Eu unul n'am obiceiul să istorisescu în lungu și în largu câte am vădutu și simțitu. Dacă ănsă în vo călătorie mi se întâmplă vo epizot interesantă, și interesantu pentru mine sunt caracterile omenesci și tablourile naturii — mă punu și le ascernu pe hārtie. Mulțamitu sunt dacă și alții simtu aceeași plăcere ca și mine. Acum te lasu, Svițeră frumoasă, țară a munților, omēturilor, catărilor și Englejiilor! Țară acelor ce caută inspirațiuni în măreția naturii tale, acelor ce caută mângă-

ere plutindu pe frumoasele tale lacuri! Țară a tinerilor insurăței care cutrieră cărările tale in luna de miere, și visează pe malurile vre unui lacu sau pe culmea vre unui munte.

Și nici mi-ai procuratu câteva luni de miere, căci nici odată n'am lipsitu a gustă la dejunu și mierea ta dulce când aveam a purcede spre vre unu piscu. Adio, Svițeră, Engleji, miere și catări! Am fostu mulțumitu de voi. Ești și tu mulțămitu de mine, iubite cetitoru?

XVIII.

Adesa când vicolul vijie afară in lungele sări de eamnă, stau singuru și privindu focul ce pălpăe in caminu, lasu gândurilor mele cale liberă să se primble in tablourile trecutului. Atunci multe figuri uitate se reînfațoșază si cu dênsele o lume intregă de amintiri. In sara in care scriu aceste rânduri gândescu la Svițera: Clara, Edgar, Luise, Adalbert, toți aceștia flutură in jurul meu; eu singuru mă vedu când pe unu piscu de munte, când calare pe unu catăru, când plutindu pe unu lacu. Deodată mă simțescu cuprinsu demelancolie, gândindu la nefericita Clara care păreă născută pentru o viață inflorită și figura ei așa de blândă, frumoasă și suferitoare ocupă toate părțile gândului meu. Apoi deodată vii se înfațoșadă figurile celor doue guvernante una slută, alta mai slută încă, țindu fiecare o carte in mână in care sta in scrisu itinerariul lor, sau figura englezului cum se strimbă de durere când simte pe fuerul piciorului toată greutatea scaunului meu. Atunci zimbescu in mine insu-mi cu mulțămire, până ce vedu pe Adalbertu privindu așa de tristu

inaintea lui, încât o compătimire profundă mă induioșează și toate tablourile vesele disparu. Din această melancolică simțire unu șueru mă desceaptă, e șuerul lui Edgar care încântă poporul din Martigny și ce este mai mult, încântă sufletul Louisei. Apoi din trecutu, inchipuirea mea sboară spre viitoru și combineadă sfârșiturile tuturor romanilor in cepute. Dacă simțescu că fruntea mi se increșesce, vedu toate in negru. Nimicu nu este fericitu. Clara moare pe mormântul lui William; Adalbert intr'unu momentu de desperare face singur unu sfârșitu chinurilor sale; Maria aușindu despre această catastrofă a cărei cauză ea singură a fostu, inghite cinci dramuri de arsenicu; la nunta lui Edgar cu Louisa in momentul când preotul le impreunează mânele, se arată deodată fantoma Marchezei de Castelamare care străpunge peptul lui Edgar cu unu pumnari pe când virful muntelui Rizi clătinatu de unu vântu grozavu se disprinde și cade in vale spulberându sate și orașe, ear jos lacul ferbe și muge și inaltă valurile sale spumegându până la ceriu. — Din contra dacă simțescu că gura mea zimbesce, vedu pe Luisa și pe Edgar trăindu o veselă viață, pe Adalbertu intorcându-se și aflându lângă Maria o dulce mângăere pentru suferințele sale trecute; vedu chiar pe William care nici nu murise ci fusese numai victima unui lungu leșinu, viindu și intinșindu brațele sale cătră Clara acărei figură scânteeadă de fericire. Pe cerul Svițerei ânsă nu este nici unu nouu, natura intregă zimbesce voioasă fericitilor muritori și lacurile dormu liniscite și indeamnă omenimea încântată a gustă momente neprețuite, primblându-se pe oglinda lor.

Așa se schimbau gândurile mele când servitorul intrându în casă, me întrebă dacă am vădutu doue scrisori ce sosise pentru mine.

— N'am vădutu, i-am repunsu și i-am întinsu mâna să mi le dee.

Una erà de la o persoană în doliu.

Edinburgh în

Domnul meu!

Când ne-am despărțitu în Lucerna, ne promisese unu altuia că ne vom scrie. Astăzi vinu să împlinescu promisiunea mea. Dacă ai încă acelu interesu ce mi-ai aratatu mie și nepoatei mele, plânge-mă. Eu singur am remasu acum pe lume. Clara a muritu și sufletul seu a sburatu spre lumea în care va regăsi pe William. Urmele sale muritoare au fostu coborite în mormântul soțului ei și aceeași piatră acopere aceste doue inimi care erau născute una pentru alta. Acelu locu tristu este Țința peregrinagiului meu pân va veni și pentru mine momentul mântuirii. Și aceasta nu va fi departată; simțescu, puține momente mi-au mai remasu și din aceste am întrebuintatu unu ca să-mi împlinescu cătră D-ta o datorie de amicu și de recunoștință.

Lord F.

Am pusu grabnicu această scrisoare la o parte și am deschisu a doua în care se aflau doue portrete. Erau portretele lui Edgar și a Louisei.

Lille în

Iubitul meu amicu,

Nu știu care autôru a Țisu că numai cei nenorociți își aducu aminte. Dovadă ănsă că nu are dreptate, este această scrisoare. Totdeauna am cređutu că cea mai bună carieră este de a fi milionaru și aceasta ește cariera

Conv. Lit. No. 11.

care mi-am alesu. De nu am atinsu milionul pe deplin, mult nu-mi lipsește. Louisa îți trimite multe complimente. Dar am uitatu să-ți spunu că Louisa este acum femea mea. Am urmat'o pân în Lille. Părinții ei au făcutu la începutu oareși-care greutăți fiindcă nu eram destul de bogatu și că nu me credeau bunu pentru comerțu, asemenea părinții mei cam sbărcea frunțile așindu că voiu să eu o catolică, dar în fine toți s'au impacatu mulțămită stăruinței mele, ajutorului lui Armand și mai alesu amorului, care este celu mai devotatu ausiliaru în asemenea impregiurări. Dacă m'ai vidè în comptoriul meu, Țindu, lucrându registre, facture, și corespondenți comerciale te-ai tavăli de risu. Par că te vedu zimbindu, după obiceiul tău când găsesci ceva curiosu.

Ba Țeu! Și eu ridu câte odată. Nota bene, toate ușurințele mele de studentu sunt uitate, de când am trecut Rubiconul căsătoriei. N'am mai aflatu nimică nici despre Marcheza de Castellamare nici despre copila gazdei mele din Bruxelles nici etc., etc., etc. Nu le-am mai vădutu, nici dorescu a le mai vedè. Louisa și cu mine ne potrivimu foarte bine. Ea e veselă, eu sunt veselu, Armand e veselu, socrii mei sunt veseli, părinții mei a fostu veseli când ne-amu dusu mai dăunădi să-i vedemu. Inșfirsitu imi pare că lumea merge bine și comerțu de pânzării e totu așa de bunu pentru fericire ca ori și ce alta. A propos, am vădutu de vo câteva luni în Paris pe amicul nostru Alexandre de V. După mai multe amoruri ce-avutu în Italia și în care a fostu trădatu, s'a întorsu în Franța și lăsându în părăsire musa lui, s'a făcutu jurnalistu, foiletonistu. Nenorocitul m'a

făcutu să me abonezu la jurnalul in care scrie. Cetimu câte odată sara in familie foiletoanele sale. Ai trebui să te abonezi ca să te strici de risu. Trebuie să scii că după ostenele lui, ai pute gâci ce feliu de omu este, chiar când nu l'ai fi văduțu nici odată. E nostimu; n'are nici unu feliu de logică și nici o idee serioasă, dar scrie cu spiritu. Iți mai aduci aminte de Rigi, de Pierre à voir, de Tête noire, Mont-Aurest etc.?

Dar de ospetărița cea frumoasă de la St. Gotland? care aveà așa de bună cafe și miere? Eu unul am păstratu deatunci obiceiul mierei la dejunu și Louisei ăi place foarte mult. Dacă in călătoriile tale cele multe, te-ar aduce vântul pe la noi, ne-ai face o nespasă plăcere să ne vizitezi. Adresa mea este Lille, Rue de Paris Nr. 125. Mult amu mai ride, și bine amu petrece împreună! De hatirul teu m'ășu mai încercă să șueru. Trebuie să scii că de când m'am insuratu, m'am lasatu de șueratu. Din vreme in vreme numai me roagă Louisa să șueru tare și me acompaniază la claviru. Cântă foarte frumosu din claviru Louisa. Iți trimitu fotografiile noastre, făcute destul de bine. Așu fi foarte mulțamitu dacă așu primi și a ta. Te-așu pune in capul albumului și Louisa ear. Responde-mi, nu me uită și crede-me.

Alu teu amicu etc.

Edgar.

Dedesubt erau scrise câteva rânduri cu o mână de femee:

Dacă țineți la noi, și nu uitați vechi și buni amici veniți celu puținu pe câteva zile in Lille. Aceste aru fi pentru noi zile de serbătoare.

Louise.

XIX.

Soartea me pare a fi de a cutrieră lumea. Sunt momente in care mă simțu impinsu de o putere nevăduță să pornescu in călătorii. Eramu ear pe drumuși vântul soartei me aruncase din nou, după mai mulți ani in același orașu alu Germaniei in care m'ai găsitu, iubite cetitoru, la inceputul acestei descrieri. Locurile au o mare inriurire asupra memoriei. Revăduțendu aceleași strade, aceleași edificii, persoanele cu care am fostu in contactu și întâmplări trecute mi se represintă in gândire și ades me simtu cuprinsu de melancolia când reintălnindu persoane odată cunoscutu, vedu in ele o deplină schimbare. Atunci mă întrebudu dacă in adevăru s'au schimbatu ele sau dacă au ramasu aceleași și numai in fantasia mea le inchipuisem altfelu decât cum erau. Cine ănsă ar pute să-mi deslege această întrebare?

De mai multe zile umblam cu ideea să me ducu să facu o vizită colonelului H. și earăși nu sciu ce me opreă, pân intr'o zi m'am hotărîtu. Colonelul eră singuru in casă; văduțendu-me me recunoscu indată și-mi strinse mână cu multă amicie. După ce preschimbarămu câteva vorbe, ilu întrebăi cum se află Doamna H. și Domnișoara și dacă așu pute să le vedu.

— Fiica mea nu mai este D-șoară. Este mai bine de unu anu de când s'a măritatu. Femeea mea s'a dusu la dēnsa. Imi pare foarte reu că nu poate ave astăzi mulțămirea de a vă vedē. Dar credu că veți mai sta câteva zile in orașul nostru și că astă vizită n'a fi cea de pe urmă cu care ne veți onora.

— D-șoara Maria s'a măritatu? Dați-mi voie să ve felicitezu. — Și. . . cu cine? —

Făcându această întrebare me simţeam cuprinsu de o emoţiune profundă.

— Cu maiorul von B. Fiica mea e foarte fericită. Maiorul e unu omu care a trecut peste anii tinereţei. Elu e generalminte foarte stimatu şi-i bine văduţu la curte. Fiica mea a avutu de când eră copilă încă, unu caracteru seriosu şi nu putea găsi unu barbatu mai potrivit. Aşu dori să faceţi cunoştiinţa ginerelei meu. Mai staţi câteva zile in oraşul nostru.

— Mai stau, sunt invitatu pe poimăne la Generalul baron N. la balu şi conveninţa cere....

— Imi pare foarte bine de aceasta. Şi noi vomu fi cu toţii la acelu balu. Acolo vă voiu prezentă pe ginerele meu.

După ce vorbirămu încă câteva cuvinte du-pre altele, me despărţii de Colonelu. Intorcându-me acasă me simţeam foarte tristu. Fără voie gândirile mele se reindreptau spre Adalbertu şi multe din scenele şi tablourile trecute s'aratau din nou in gândul meu.

Sara balului veni şi cam târziu me dusei şi eu. Salonul eră splendid decoratu şi mai toţi invitaţii se adunase.

Soţia Maiorului von B. eră mai frumoasă de cât de odinioară. Ea me recunoscu indată şi se arată cât se poate de amabilă. Maiorul eră unu omu ca de vo cincideci de ani cu o musteaţă lungă şi resucită şi cu o figură aspră, militărească. Fisionomia lui nu-mi eră simpatică.

După ce-mi făcui datoria de a jucă celu înainte jocu cu D-şoara de gazdă, fica generalului, invităi la alu doilea jocu pe D-na von B. In timpul pe când conversam cu dama mea, luăi sama deodată că ochii sei se

indreptau cu îngrozire spre o parte a salo-nului. Ea eră mai distrasă şi deşi căută să urmeze conversaţiunea, ochii sei se intorceau şi reintorceau spre acelaşu punctu. De la o vreme am intorsu şi eu capul şi am văduţu mai multe persoane dintre care şi generalul, grupându-se in jurul unui oaspe nou venitu. Mai multe minute persoanele din jurul acestuia me impedecau de-alu vedè. Înşfîşitu ochiul meu ilu zări: eră Adalbert. Şi eu me simţii cuprinsu de nelinisece şi asceptăi cu nerăbdare momentu in care jocul să se sfîrşască şi să-i potu vorbi.

Adalbert după ce vorbi cu mai multe persoane se apropii şi de noi, intinse mâna şi făcù unu complimentu adăncu damei mele. O clipală ochii lor se întâlnirè: imi părà că amundoi erau foarte paliði. Apoi Adalbert trecù mai departe. Pân la sfîrşitul jocului Doamna B. eră foarte distinsă; intr'unu momentu unu suspinu profund eşi din peptul ei. Din toţi eu singu. u sciam ce insemnă acelu suspinu.

Când o părăsii mă dusei intr'o sală laterală unde se află Adalbert. Generalul vădëndu-me, me luă de mână şi se apropiè de densus.

— Dorescu să faci cunoştiinţa, imi dise elu, ii unul din artiştii noştri cei mai insemnaţi, cari facu onoare patriei noastre.

O! Noi suntemu vechi amici, ilu intimpină Adalbert şi-mi intinse mâna încă odată.

Amundoi asceptamu acum cu nerăbdare momentu sfîrşirei balului pentru a putè vorbi in nesupărare.

Balul mergea spre sfîrşitu şi amundoi plecarămu braţu la braţu.

Oraşul incepù a se lumina de dorile dimi-

neței și noi mergeamu pe josu unul lângă altul in tăcere.

Ajunși la locuința mea, ne suirămu amundoi. Adalbert curmă celu ănteuu tăcerea, întrebând-me cum me afiu și cum se întemplă să me găsească in acestu orașu și la balul generalului N . . .

— Cunoscința Generalului am făcut'o din întemplare. Me găsescu aici cum așu putè fi in altu locu. Imi place a călători și adesu me oprescu in acestu orașu a cărui viață și oameni imi placu foarte mult. — Dar tu, te-ai întorsu de mult din Italia?

„De câteva luni.

— Și ai mai vădūt'o? . . .

„Nu. Aceasta a fostu cea ăntei întâlnire după o așa de lungă despărțire. A fostu pentru mine unu momentu durerosu și n'așu vol să se mai repeteze.

— Scieai despre căsătoria ei?

„Am aflat'o când eram ăncă la Roma. Unu amicu de aici me insciințase. Vestele cele rele ne urmează peste tot locul. — Oare să fie ea fericită?

— Nime nu poate ceti ce se petrecu in adăncul inimilor, dar mie nu-mi vine a crede. Unu omu bătrānu și ghețosu!

„Sermana! In ce s'au resumatu visurile ci de copilă! Găndit'a ea vo dată că așa se vor realizà? Dar așa-i viața! Dorințele noastre cele mai scumpe remānu toate neimplinite. Totu este trecătoru și singurul nostru bine și singura fericire este acea ce purtāmu fiecare in inchipuirea noastră. Fericiti acei la care inchipuirea este bogată și cuprinde unu isvoru nesecatū de mulțāmiri sufletesci in mijlocul nemulțāmirilor ce ne aduce pe fiecare oară lumea din afară.

— Dar tu, Adalbert. Acum când anii s'au trecutū, când suferințele de junie sunt acoperite cu vëlul uitării, nu gândesci că ar fi bine să indoesci datoriile in astă lume luāndu o tovarășă pentru viață?

„Eu să me insoru? . . . — apoi intorcēndu capul adaoșe cu glasu slabu: Voiu remānē cum sunt! —

.

XX

ȶioa și noaptea cum se urmează
Una cu soare strălucitoru
Alta obscură, plină de groază
Și de fioru,

Așa noi trecemu a vieței cale
Când prin momente dulci de plăceri,
Când cădemu earăși in griji, in jale
Și in dureri.

Nime nu creadă că desperare
I-a fostu menitā hotăritor,
Căci după noapte nu vine soare
Strălucitoru?

Nu creadă nime, plăceri divine
Că-i sunt menite in viitoru,
Căci după soare noaptea nu vine
Cu-al ei fioru;

Amar de omul fără putere
Ce simțindu peptul de chinu cuprinsu
Iși pleacă fruntea și de durere
Se las' invinsu!

Ferice ănsē acela care
Simțindu'și peptul de chinu sfarmatu
Inceț urmează a sa carare
Și resignatu.

Iacob Negrușzi.

CULTURA NAȚIONALĂ.

(Urmare.)

2. In cercetarea precedentă presupusem sufletul cu totul pasiv, și, dacă putem spune așa, desbrăcatu de ori ce materialitate, pus numai ca o oglindă în fața naturii, și am vădit că elu ar trebui să conțină impresiuni diverse în diversele regiuni ale pământului numai din cauza diversității naturii. Că aceasta eră însă numai o presupunere pentru a ușura cercetarea, s'au putut recunoaște îndată, căci natura sufletului este de a fi activ. Înainte însă de a studia sufletul în activitatea sa, trebuia cunoscutu mediul în care elu poate să și-o manifesteze, și numai puțin necesar va fi de a cerceta acum și mijlocul prin care activitatea lui se poate manifesta, înainte de a trece la cercetarea activității însuși; căci sufletul e o putere, și o putere nu poate se lucreze decât prin mijlocirea unui organu. Organu sufletului este însă trupul. Să facem deci mai de aproape cunoștință cu acestu organu al sufletului, totu atât de minunatu și de misteriosu în esența lui ca și puterea căreia servește, unitu cu aceasta într'unu modu atât de intimu încât are totu atâtă dreptu ca și ea de a fi luatu în băgare de seamă în ori ce cercetare asupra omului.

Trupul, șișeremu, este organu sufletului; însă acestu organu nu trebuie să ne'lu gândim ca atârându cu totul de sufletu, ca unu sclavu căruia acesta nu ar avea decât a comendă. Viața prezentă nu este decât rezultatul solidarității dintre aceste două elemente, și, de și sufletul ca atare este deosebitu de trupu, totuși elu e atât de strinsu unitu cu dănsul, încât ori ce se petrece în unul are resunetu și în celalaltu. Astfelu durerea fizică turbură liniștea interioară, și cea morală scoate din ochi lacrimi și din peptu suspinuri. Cu toate aceste trupul și sufletul sunt guvernați fiecare de legile lor proprii. Sufletul își aduce aminte, doresce, voesce ș. a.; trupul reînnoesce elementele sale, e supusu legilor greutatei, mișcării etc. Cine însă nu recunoaște că fiecare din legile ce guvernă pe unul are corespunzătoarea sa în acele care guvernă pe cel-altu? Cu întărirea crierilor merge paralelu întărirea (cu totul în altu sensu)

a judecării; când sufletul voesce, mâna sau piciorul i urmează; când trupul e ostenitu, sufletul adoarme. Din această solidaritate atât de vederată va rezultă, că după constituțiunea diversă a trupului, se vor întâmpla și în sufletu modificațiuni *corespunzătoare*. Acțiunea sufletului care ne ocupă aici este primirea reprezentațiunilor și potențarea acestora între ele. Presintă trupului o varietate în constituțiunea sa la diversele popoare, și în ce modu poate influența această varietate asupra acțiunii sufletesci ce ne ocupă?

Că trupul este variatu în constituțiunea sa organică, acesta este unu faptu ce nu are nevoie de a fi demonstratu. Două teorii mari câtă se esplice *causa* acestei varietăți; una admite o varietate originară, presupunându că omul s'au ivitu deodată pe multe părți ale pământului; cealaltă, admitându că omenirea decurge din o singură origine, atribuie diferențele neamurilor diferențelor climatice. Starea de astăzi a științei nu permite celui ce judecă cu răceală de a se pronunța pentru sau contra vre unei din ele; pentru chestiunea noastră însă cearta aceasta ne interesează puțin. Importantu e pentru noi *factul* că între diversele grupe ale omenirii există o varietate în privirea constituțiunii trupului. Causa pentru care ne ocupăm mai mult de acestu faptu este, că această varietate nu trebuie restrinsă, după cum se face în decomonu când se vorbește de rase, la patru sau cinci tipuri în care s'ar împărți omenirea întreagă. Din contra, precum în toate remnurile naturii astfelu și aici varietatea e foarte mare, și așa între piscurile acele înalte ce s'au numitu rase sunt culmi nenumărate, peste care trecem pe nesimțite pentru a ajunge de la una la alta. Numai în Africa s'au număratu mai multe sute de varietăți ale așa numitei rase negre și aceasta se repetă cu toate celelalte. E de observatu că această varietate atât de bogată însă formată din nuanțe mai neinterupte, se esplică în ambele teorii despre sorgintea omenirii; căci, sau omenirea s'au născutu în diversele regiuni ale pământului, și atunci s'au născutu cu forma organică cea mai potrivită acelei regiuni după legea minunată a armoniei creațiunii; sau specia umană au fostu frământată a două oară de influențele climatice, și atunci acele diferențe trebuie se

fie variate după climate. În ambele cazuri însă varietatea trebuie să fie foarte bogată. Consecvența importantă ce putem deduce din această cercetare, deja cam lungă, este, că *diferința în constituțiunea trupului repetându-se în grade restrinse, ea poate veni în considerațiune și la unu popor, eară nu numai la așa numitele rase ale omenirii.* Probă că această diferență au fostu simțită este, că se vorbește despre *tipul* cutărui sau cutărui popor.

Dacă pe de o parte stabilirea acestui principiu nu au prezentatu greutăți, pe de alta e mai imposibilu de a esplică într'unu modu claru natura influenții acestei deosebiri de constituțiune asupra formărei noțiunelor în sufletu. Causa acestei greutăți este adânca necunoscință în care suntemu încă asupra legăturai dintre sufletu și trupu. Vom căută însă celu puțin se demonstrămu că această influență există.

Sufletul vine în comunicațiune cu lumea esteroară prin organul simțirilor, și între aceste mai cu samă prin acele a vădului și a auđului, organele ideale ale spațiului și timpului. Aceste însă presintă diferenți, de și foarte fine, la diversele popoare. Pentru a demonstră aceasta la organul spațiului, suntemu nevoiți de a ne servi de o analogie. Este unu factu cunoscutu că pictorii cei mari au fiecare unu coloritu deosebitu, ceea ce nu vra să ăică că unu întrebuințează într'adinsu sau din deosebită plecare cutare sau cutare colori, ci că aspectul fiecărei colori și acelu a combinațiunei lor este la fiecare din ei deosebitu. În arte însă, producțiunea vędută ce decurge din sufletu va fi cu atăta mai mult icoana fidelă a producțiunei interioare ce o determină, cu cât mâna ce o conduce va fi mai în stare de a urmă inspirațiunei interioare. Pictorii cei mari sunt accia în care pe atât fantasia cât și tehnica sunt în unu gradu înaltu de dezvoltare. La acestia putemu admite cu siguranță că icoana din sufletul lor e reprodusă esactu până în celu de pe urmă detaliu, în lumea esteroară; deci și colorile ce pingelul lor va depune, vor fi reproducerea fidelă a colorilor în care erau îmbracate, cât tîmpu încă erau în tână, imaginile idealului lor. Dacă reproducerea colorilor are unu caracteru deosebitu la diverșii pictori, urmează că ei aveau în sine impresiuni deosebite despre acele colori, aceste impresiuni însă

neputându veni decât din lumea esteroară, urmează eară că ele însăși erau primite în modu deosebitu în sufletul lor, și în fine sufletul neputându esercita prin sine însuși nici o acțiune modificătoare în aceasta, urmează că trebuie să atribuimu unei diferenți de constituțiune a organului vederei diferența impresiunelor. / Dacă o asemenea deosebire de constituțiune poate exista între indiviđi, cu cât mai mult va putea ea exista între popoare după cele espuse mai sus? În această privire mai putemu adăogi la esemplul de sus că diferențele între scoalele de pictură a diverselor țeri este mult mai mare, în privirea coloritului, decât între pictorii unei scoli*). Consecvențele ce putemu trage de aice sunt de cea mai mare importanță, căci dacă ochiul sau partea crierului în care se termina nervul opticu, presintă particularități la diversele popoare, suntemu siliți de a admite că nu numai colorile, ci ori ce impresiune esteroară va fi transmisă prin ochii sufletului cu o nuanță deosebită după diversele popoare; în ce poate se consiste însă această nuanță e imposibilu de a lămurî căci ea nu se reproduce în lumea esteroară. De și simțimu prea bine slăbăciunea demonstrărei, simțimu totodată și puterea adevărului ce ea cată a aduce la lumină, mai cu samă când considerămu marea analogie ce există între fenomenul espusu și unu altul ce se rapoartă la organul auđului și pentru care mijlocul de cercetare, de și cu totul analogu, este mult mai siguru și mai mulțămitoru, după cum cetitorul se va putea convinge din cele ce urmează.

În toate limbele se află câte o sumă de cuvinte așa numite onomatopoeice, adecă de acele care, în denumirea obiectelor, imitează sunetul naturei. Fără indoeală că aceste cuvinte dominează mai cu samă la începutul formărei fie cărei limbi; ele se menținu însă și în decursul timpului, de și adese-ori dezvoltarea limbei sterge caracterul lor primitivu. Causa acestei imitări a sunetelor naturei este, că omul în invențiunile **) sale nu poate să

*) Totu aice se poate referi și plecarea deosebită a popoarelor pentru oare-care colori—colorile naționale.

**) Limba, adevăru vorbind, nu este o invențiune a omului. O invențiune presupune o necesitate pentru împlinirea căreia spiritul caută se găsească mijlocul. Formarea limbei este însă (la începutu, celu puțin) instinctivă. Omul scoate diu sine cuvinte cum scoate eschiamări, suspinuri s'au cîntecu. Impulsul este interioru și nemijlocitu.

se libereze cu totul de influența naturii, decât intru cătu obiectul inventatu nuare de locu analogie in lumea ecsterioară, lucru ce nu se întâmplă in casul de față, căci, cându unul se simte impinsu in unu momentu oare-care spre a scoate sunete din peptul său, pentru arătarea obiectelor, elu are dejă de modeluri inaintea sa sunetele naturii. Aceste sunete ănsă, intru cât sunt de același feliu păstrează in ori ce punctu al pământului același caracteru; de aice ar rezultă că limbele popoarelor se fie identice in partea lor onomatopoeică, ceea ce nu se întâmplă de locu, onomatopeele diverselor limbi suntu cele mai multe ori foarte diferite unele de altele in sunetul lor, și cu atâta mai diferite cu cât popoarele căroră aparțin sunt mai deosebite: cetitorulu să bine-voască acompara cuvintele următoare:

Furtună, fr. tempête; gr. θόρυβος (sau θροῦς) germ. Sturm; leș. burza. — a șueră lat. sibilare; fr. siffler; gr. σφίττειν (sau σίλειν); germ. zischen; ungur. füttyegék; leș. ksyk (substantivul șueratul). — a șopti; lat. susurrare; fr. chuchoter; gr. ψιθυρίζειν; germ. lispeln; ung. Suttogók; ital. bisbigliare; spa. cecear. — picătură; lat. stilla; fr. goutte; gr. σταλαγμός; grm. tropfen; ungur. tsepp; it. goccia; leș. kapka — a ținu; lat. tinnire; gr. βομβεῖν; ital. rimbombare; germ. gellen; ungur. tsengek. — a pleșni; lat. crepare; fr. claquer; gr. παθαγεῖν (sau πομπύζειν; germ. klatschen; ungur. tapsolok — a scărții; lat. stridare; germ. schrillen — a țişni; fr. jaillir; germ. spritzen; ital. sbruffare — a ciripi; lat. pipillare; fr. gazouiller; germ. zwitschern — a horăi; lat. rhoncace; fr. ronfler; germ. schnarrchen.

Diversitatea este viderată. Care poate fi cauza ce-i dă naștere? Mai'nainte de toate, după cum am atins-o dejă mai susu, ea nu este obiectivă, căci vuetul unei furtuni ce se intemplă in aceleași condițiuni, sau sunetul ascuțitu ce'lu dă șerpele, acelu ce'lu face vântul trecând printre frunđe sau care esă linu din busele unui individuu, acelu a picăturii ce cade regulatu măsurându timpul, acelu ce ia naștere chiar in urechea individului, acelu a unui biciu ce tae aerul, a unei scânduri ce crapă sau in fine a unui omu greu adormitu nu potu se fie altele in România, Franța, Germania, Ungaria, Polonia; apoi de sigur că ele resunau tot astfelu precum resună astăzi și la urechile bătrâne a Grecilor și a

Romanilor. — Ni s'ar putea opune că sunetul de și obiectivuu același este ănsă atât de nedefinitu, încât poate fi consideratu ca conținându in sine toate sunetele deosebite imitate de onomatopeele limbilor. Această obiecțiune tocmai conține o sprijinire a opiniunii noastre; căci ce poate face pe unu poporuu se imiteze cutare nuanță a sunetului nedeterminatu și pe altul cutare alta? de siguru că numai o diferență a organului prin care sunetul e perceputu, care organu are mai multă plecare pentru perceperea unei nuanți decât a alteia. — A atribui aceasta la simpla întemplantare ar fi foarte nepotrivitu, aice unde nu avem a face cu unu individuu ci cu o sumă de indiviđi care nu potu fi impinși spre aceeași denumire a unui sunetu prin aceea că tocmai din întemplantare cu toții fusăseră mai cu samă atinși de cutare nuanță, ci din aceea că o cauză generală, o lege comună ii impinegea la aceasta. *) Diferența are dar o cauză subiectivă, ea pornește de la omu. Aice se presintă doue posibilități, anume: cauza diferenței poate sta in organele ce primescu sunetul său in acele celu reproducu. Organele ce reproducu sunetele, plămănele, limba, cavitatea gurei au de siguru și ele o oare-care influență; Așa mai ăntău popoarele din regiunile calde, care resuflă puternicu și cu gura deschisă pentru a putea prinde cât se poate mai multu aeru, au, indeosebire cu cele de la Nord care resuflă pr'ntre dinți, unu vocalism mai bogatu și o aspirațiune mai tare. Apoi la unele popoare aparatul voacei și mai cu samă limba pare a se refusa cu totul la pronunțarea unor tonuri; de exemplu, Mexicani nu' au sunetul r; ei 'lu inlocuescu totdeauna prin l; greutatea cu care cea mai mare parte din Europa pronunță pe d sau pe đ grecescu este cunoscută etc. Din aceste doue influenți, care nu suntu de negatu, cea dintău este de tot generală și dacă ea ar putea se ne esplice unele din diferențele in pronunțarea popoarelor situate

*) Aceasta o putemu sprijini prin unu exemplu remarcabilu anume prin deosebirea numelui cuculu: la diversele popoare. Aici celu puținuu nu se va putea dice că sunetul nu este definitu căci e chiar oare cum articulatuu: Rom. cucu de la Lat. — cuculus; gr. Κόκκυξ Irland. cuach; slav. kukkaka; Hebr. Caatha; Slriac. Coco; Arab. Cuchem: Kamschadal. Koacutschit; Kuril. Kukkok; Tatar. Kauk — Observămu că diferența e tocmai in vocale (Esemples de față suntu luate din „Mithridates“ von Adelung pag. XIII).

pe diversele lățimi ale globului, ea este cu totul neputincioasă de a explica diferențele ce se arată pe aceeași lățime geografică. Cum ar fi influențată respirațiunea în mod deosebitu la Germani, Francezi, Români sau Unguri? Cealaltă influență este cu totul întâmplătoare și din exemplele arătate mai sus se poate vedea că diferenți în onomatopee există și la popoarele care pronunță ușor aceleași sunete. Țnsă chiar de aru fi aceasta influență mai generală ea încă tot aru întâri opiniunea noastră, că trupul presintă în toate organele sale diferenți fine de constituțiune la diversele popoare, și atunci ar fi curiosu să se nege aceasta tocmai organului auzului, care, fiindu atâtu de complicatu, e cu atâtu mai capabilu de a primi modifițiuni. Mai observămu încă că unele popoare nu producu unele sunete nu din cauză că nu potu ci de siguru din cauză că ele nu le audu altmintrele decâtu cum le reproducu. E cunoscutu amestecul celu facu Saxonii între b și p, k și g, d și t; ei potu se pronunțe toate aceste sunete Țnsă se pare că urechea lor nu le deosebește. În ori ce casu e imposibilu de a agiunge la altu resultatu decâtu la următorul: singura cauză constantă a variațiunei onomatopoetice este diferență în constituțiunea aparatului auzului la diversele popoare.

Analogia între modul de demonstrare întrebuințatu pentru stabilirea varietății în constituțiunea organelor vasului și alu auzului, ca a părților organismului ce mai cu samă trebuie se vie în considerațiune în întrebarea de față, este videratu. În ambele casuri, conchidem cu dreptu din reproducerea impresiunei primite, natura însăși a acestei impresiuni; Țnsă pe cându pentru organul vȳzului mijloacele demonstrărei erau foarte nemulțemitoare, despunem de ele cu indestulare pentru acelu alu auzului, aice ne mai fiind nevoiți a cita ca marturi câte-va genii mari, ce singure sunt în stare a reproduce esactu ceea ce au primitu, ce întregile grupe a le omenirei. Causa pentru care diferențele în impresiunile primite de auzu paru a fi mai mari, nu atărnă atât de la o diferență relativu mai mare în organul auzului, ci de la aceea, că acestu organu fiind distinat u mai alesu pentru punerea în comunicare a lăuntruului unui omu cu acelu a unui altu omu, observarea diferenței devine multu mai ușoară,

ca a unia ce pășesce mai adesa în lumea exterioară *)

Am ajunsu la punctul în care putemu întreprinde cercetarea acțiunei sufletului asupra naturei; mai nainte Țnsă se resumămu iu puține cuvinte resultatul celor espuse până acum:

Natura, din sferile cele mai dipartate de individu până la cele care lu incunjură mai de aproape, trimite în sufletul acestuia impresiuni particulare, după varietatea aspectului ei în diversele regiuni. Aceste impresiuni sunt încă nuanțate în mod deosebitu la diversele popoare, în trecerea lor prin organele simțului idealu, pentru a ajunge în sufletu. Din aceste două cauze de variațiune, cea d'ântēiu e mai bogată, mai influentă în tinereța unui poporu, cea a doua e simplă, de unu efectu restrănsu, Țnsă constantu și puternicu, înto ăărășindu pe poporu în toată viața lui ca una ce e nedespărțită de propria lui ființă. Numai din aceste două cauze ar resulta dejă o varietate foarte mare în complexul de notiuni ce popoarele ar avea în sufletul lor; aceasta va apărea Țnsă multu mai clară, după ce vomu studia și a trcea cauză de variațiune, cea care resultă din rolul sufletului ca putere în mijlocul condițiunelor ce-i impune natura, desvoltarea lui succesivă, în care toate elementele ce noi despărțimu pentru a putea recunoaște câte o rază de adevēru, se unescu împreună, se țesă de mână timpului sub influențele cele mai variate, și astfel concură cu toatele împreună pentru a aduna în sufletul fie căruia poporu o comoară ce secolii mărescu și transfoarmă, ear generațiunile moștenescu,

A. D. Xenopol.

În partea Țntăiei a articolului „Cultura națională“ publicată în numerulu precedentu, s'au strecuratu câteva greșeli de tȳnaru pe care le îndreptămu aice:

Pag. 160, col. 1, lin. 27: în loc de puțin cetește puteri.
 — — col. 2, lin. 41: — singură — caracteristică.
 Pag. 161 col. 1, lin. 19: — limba — lumea.
 Pag. 162 col. 1, lin. 42: — geniului — genului.
 — — col. — lin. 47: — noțiunilor — națiunilor.
 — — col. 2, lin. 23: — în ființă — înfinitu.
 — — col. — lin. 46: — occidentale — accidentale.

*) Celelalte varietăți în constituțiunea trupului precum în unghiul feței, în raportul dintre crierul mare și celu micu, în constituțiunea pelei etc. nu vinu în considerațiune în cercetarea noastră. Influența ce poate avea asupra formărei națiunilor modificarea stărei trupului prin iniriuririle climatice, va fi lăutu în băgare de samă în cercetarea cauzei a trcea, căci ea se manifestă mai cu samă în acțiunea sufletului asupra naturei.